ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2025/ № 4. 3-4

Termiz – 2025

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 19-oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.12.2025
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.10.2025
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
www.philologicalresearch.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.10.2025
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
www.philologicalresearch.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, PhD (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, PhD (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

UMURQULOV BEKPO‘LAT
Badiiy nutq va uning shakllanish asoslari 7

IBRAGIMOV YULDASH MATKARIMOVICH
Qoraqalpog‘iston o‘zbek shevalari leksikasi tadqiqi masalasi 13

ШАРИФ ЁКУБОВ
Девони Фоний ғазалларидаги Бесутун атамасининг таҳлили 13

SHUKUROV RAHMATILLO
Qadimgi davr manbalarida Farg‘ona vodiysi toponimiyasi tahlili 19

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Xalq dostonlarida frazeologik birliklarning uslubiy tavsifi 23

AMONTURDIYEV NURALI RASHIDOVICH
O‘zbek tili etnografizmlar tizimida motivlashuv masalasi 26

ISMOILOV XURMATILLO TO‘LQINJON O‘G‘LI
Paralingvistik haqoratlar va ularni verballashtirish masalasiga doir 30

USMONOVA SHAHODAT
Publitsistik matn tarjimasida pragmatik modulyatsiya va semantik uyg‘unlik 35

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Hamid Olimjon ijodida qofiyaning o‘rni 39

UMIROVA SVETLANA
Mualliflik korpusining amaliy qo‘llanilish sohalari 42

TURDIMURODOV SIROJIDDIN
Evfemik maqollar badiiylik va milliylikni kuchaytiruvchi vosita sifatida 45

TURAKULOVA UMIDAXON ANVAROVNA
Erkin o‘xshatishlarda lingvomadaniy xususiyatlarning aks etishi (Tohir Malik qissalari misolida) 48

SAATOVA SURAYYO ISMAILOVNA
Ijtimoiy tarmoq lisoniy shaxsining voqelanishi 52

РАДЖАПОВА НАТАЛЬЯ БАЗАРОВНА
Отражение и формирование: роль гендерных терминов
в восприятии материнства в современном обществе 55

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI
Sifatlarning badiiy matndagi funksional-stilistik o‘rni 59

XUSANOVA ZUXRA
AQSH va O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy matbuot matnlarida lingvopragmatik strategiyalar:
leksik-uslubiy xosliklar va ta’sirchan til vositalari 62

QURBONOV AKMALJON TAVAKALJON O‘G‘LI
Hid bilish sezgisiga oid til birliklari semantikasi 65

SUYAROVA NARGIZA YULDOSHEVNA
Metaforalarning nasriy asarlardagi tasviriy va ekspressiv imkoniyatlar 68

МУНДАРИЖА

SOBIROVA GULSHANA FAXRIDDINOVNA
O‘zbek tilida haqoratli leksika: korpus lingvistikasi asosida tahlil va bazaviy resurs yaratish 70

JUMAYEVA DILAFRO‘Z ORIFJON QIZI
«Kuntug‘mish» dostoni frazeologizmlarining semantik-statistik tahlili 75

ISLOMOV SARDOR SANJAROVICH
O‘zbek tilining onomastik sathi haqida 79

RAHMATULLOYEV AHTAM A’ZAM O‘G‘LI
Fors tilidagi ot so‘z turkumi borasida rus tilshunoslarining qarashlari 82

OMANOV SHUHRAT G‘ANIYEVICH
Nemis tilidagi “Eigentlich” modal partikelining so‘roq gaplardagi semantik imkoniyatlari hamda tarjima xususiyatlari 84

GAFUROVA NIGORA SA’DULLAYEVNA
Nonverbal means in virtual texts 87

XOLMUXAMEDOV B.F.
Mualliflik leksikografiyasining rivojlanishi va taraqqiyot yo‘li 90

TO‘RAYEVA ZARRINA ABDIMUROT QIZI
O‘zbek onlayn media sarlavhalarida klikbeyt 93

ADABIYOTSHUNOSLIK

DAVRONOVA MAHFUZA ISROILOVNA
Xalq og‘zaki ijodidagi maqollarda ayol konsepti 96

ARSLONV ABDIMUROD KAROMATOVICH
Nurboy Jabborovning adabiy-matnshunoslik merosi: ilmiy maktab, metodologiya va amaliy natijalar… 99

SAIDOVA MUHABBATXON SHUKRULLAYEVNA
Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlari va ularning estetik funksiyasi… 102

BARZIYEV OYBEK XABIBULLAYEVICH
Pisandiy va Haziniy ijodida Andijon zilzilasining nazmiy bayoni 106

SULTANOVA RAISA XAYRULLAYEVNA
«Ra’no va Zebo» dostonida Xiromiy badiiy mahorati… 108

BO‘RIYEVA MARVARID HAMDAMJON QIZI
«Javr-u zulmung garchi o‘lmaklik nishonidur manga…» 112

QOSIMOV ANVAR
Kuper ijodida indeys va o‘zbek nasrida milliy qahramon obrazlari… 116

ADABIY TAQRIZ

ҚУРОНОВ ДИЛМУРОД
“Меҳробдан чаён”нинг учинчи нашри ҳақида 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2025; 11-12
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

SHUKUR XOLMIRZAYEV ASARLARIDA FOLKLOR MOTIVLARI VA ULARNING ESTETIK FUNKSIYASI

Saidova Muhabbatxon Shukrullayevna,
Namangan davlat universiteti,
o'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

O'zbek adabiyotining XX asr ikkinchi yarmi va XXI asr boshlaridagi taraqqiyotida O'zbekiston xalq yozuvchisi Shukur Xolmirzayev ijodi alohida o'rin tutadi. Yozuvchi o'zining hikoya, qissa, roman va publitsistik asarlari orqali milliy ruh, xalqona tafakkur va insoniy qadriyatlarni chuqur va ta'sirchan tarzda ifodalab bergan adib sifatida e'tirof etiladi. Uning ijodida xalq hayoti, urf-odatlari, qadimiy e'tiqodlar, afsona va rivoyatlarga xos tasavvurlar badiiy tafakkur bilan uyg'unlashib, zamonaviy adabiy jarayon bilan uzviy bog'langan holda namoyon bo'ladi. Shu jihatdan Shukur Xolmirzayev asarlarini folklor motivlari nuqtayi nazaridan o'rganish adabiyotshunoslik uchun muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Folklor motivlari – xalq og'zaki ijodida shakllangan mifologik tasavvurlar, ramziy obrazlar, an'anaviy syujetlar va xalqona estetik qarashlarning badiiy adabiyotdagi aksidir. Ular yozma adabiyotda faqat bezak yoki tarixiy fon vazifasini bajarib qolmay, balki asarning g'oyaviy-mazmuniy qatlamini chuqurlashtiruvchi, obrazlar ruhiyatini ochuvchi va muallif estetik pozitsiyasini belgilovchi muhim omil sifatida xizmat qiladi. Shukur Xolmirzayev ijodida folklor unsurlari ana shunday badiiy-estetik vazifani bajarib, asarlarga milliy ruh va falsafiy teranlik bag'ishlaydi.

Adib asarlarida uchraydigan xalqona hikmatlar, afsonaviy obrazlar, urf-odat va marosimlarga ishoralar, tabiat va inson munosabatiga doir mifologik qarashlar badiiy voqelikni yanada jonlantiradi. Bu motivlar orqali yozuvchi nafaqat xalqning tarixiy xotirasini aks ettiradi, balki zamonaviy insonning ichki kechinmalari, ma'naviy izlanishlari va ijtimoiy muammolarini ramziy yo'sinda yoritadi. Natijada folklor motivlari Shukur Xolmirzayev ijodida estetik vosita sifatida muallifning badiiy maqsadini amalga oshirishga xizmat qiladi.

Shuning uchun Shukur Xolmirzayev asarlarida uchraydigan folklor motivlarini aniqlab, ularning badiiy talqini va estetik funksiyasini tahlil qilishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ydik. Tahlil jarayonida yozuvchining ayrim hikoya va qissalaridagi folklor unsurlarining syujet, obrazlar tizimi va g'oyaviy mazmunga ta'siri ochib berildi. Shu orqali adib ijodida folklorning nafaqat an'anaviy meros sifatida, balki zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg'unlashgan estetik hodisa ekanligi ilmiy asosda yoritib berishga harakat qilindi.

Dunyo adabiyotshunosligida folklor va yozma adabiyot munosabati muammosi bo'yicha hozirga qadar ko'plab yirik ilmiy tadqiqotlar yaratilgan[1]. Shuningdek, o'zbek adabiyotshunosligida bu masala o'tgan asrning 50-yillaridan beri jiddiy o'rganilgan[2].

Badiiy adabiyotda folklor motivlarining namoyon bo'lishi va ularning estetik funksiyasini o'rganish masalasi jahon adabiyotshunosligi va tilshunosligida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xalq og'zaki ijodiga xos obrazlar, mifologik tasavvurlar va ramziy syujetlarning yozma adabiyotga kirib kelishi badiiy matnning mazmuniy chuqurligi hamda estetik ta'sirchanligini oshiruvchi omil sifatida talqin etiladi. Mazkur nazariy qarashlar Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlarining badiiy-estetik vazifasini tahlil qilish uchun muhim metodologik asos yaratadi.

O'zbek adabiyotshunosligida Shukur Xolmirzayevning hayoti va ijodi, badiiyatiga doir taqriz, maqola, dissertatsiya, monografiyalar, zamondoshlar xotirasi yaratilgan[3]. Shular orasida Sh.Doniyorova hamda

[1] Азадовский М.К. Статьи о литературе и фольклоре. – М., -Л.: Гослитиздат, 1960. – 547 с.

[2] Собиров О. Халқ ижоди хазинаси. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1986. – 138 б; Ҳажиева Д. Эркин Воҳидовнинг фольклоризмдан фойдаланиш маҳорати: Филол фанлари бўйича фалсафа док. (PhD) дисс. – Урганч, 2023. – 139 б.

[3] Тавалдиева Г. Шукур Холмирзаев ҳикояларида воқеликни бадиий идрок этиш принциплари: филол. фан. номзод. дисс.. – Тошкент, 2001. – 158 б; Дониярова Ш. Ижодкор ва услуб. – Тошкент: Турон замин зиё, 2014. – 104 б; Ҳамидова М. Ҳозирги ўзбек адабиётида миллий қаҳрамон муаммоси. (Шукур Холмирзаев ижоди мисолида). – Наманган: Наврўз, 2020. – 153 б; Қўчқорова М. Бадиий сўз ва руҳият манзаралари. – Тошкент: Муҳаррир, 2011. – 232 б; Тошбоев О. Абадий замондош. Шукур Холмирзаев ҳаёти ва ижодий фаолиятидан лавҳалар. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2018. – 480 б.

G.Tavaldiyeva adib hikoyalarida badiiy-uslubiy izlanishlarning o‘ziga xosligini, realistik badiiy idrok etish prinsiplarini tadqiq etishdi. M.Hamidova adib ijodida milliy qahramon yaratish muammosini, M.Qo‘chqorova esa adibning esselarini tadqiq etdi. Shuningdek, K.Shahobov esa Shukur Xolmirzayev nasrida o‘tish davri qahramonlari va o‘tish davri voqeligining badiiy talqinini o‘rgangan bo‘lsa, M.Tilovova esa yozuvchi hikoyalarida badiiy ijod fenomenologiyasi masalasini tadqiq etdi[1]. Yosh tadqiqotchi N.Yangiboyeva adibning shaxsiy arxivida saqlanayotgan qo‘lyozmalar va nashr variantlarning, badiiy asarning ijodiy biografiyasi masalalarini o‘rganayapti3. Ammo yangi o‘zbek nasrining yirik Vakili prozaning roman, qissa, hikoya, esse, badia janrlarida barakali ijod qilgan Shukur Xolmirzayev hikoyalarida folklorizmlar ifodasining ahamiyati, adibning folklorizmlardan foydalanish mahorati maxsus monografik tarzda tadqiq etilmagan. Adabiyotshunos S.M.Mamayusupovaning «Shukur Xolmirzayev hikoyalarida folklorizmning o‘rni»[2] nomli tadqiqot ishida biz to‘xtalgan masala atroflicha o‘rganilgan.

Shunday qilib, jahon tilshunosligi va adabiyotshunosligida olib borilgan mazkur tadqiqotlar Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlarining badiiy talqini, estetik funksiyasi va g‘oyaviy mazmunini o‘rganishda mustahkam nazariy asos yaratadi. Ushbu ilmiy qarashlar asosida adib ijodidagi folklor unsurlarining zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashuvi va milliy-estetik ahamiyati yanada chuqurroq yoritiladi.

O‘zbekiston xalq yozuvchisi Shukur Xolmirzayevdan o‘zbek adabiyoti xazinasiga juda katta adabiy meros qoldi. Adib o‘zbek prozasining roman, qissa, hikoya, esse, badia ham badiiy publitsistikaning adabiy suhbat, ochiq xat, falsafiy esse, adabiy maqola janrlarida barakali ijod qildi.

Shukur Xolmirzayev XX asr tongida paydo bo‘lgan hikoya janrining go‘zal namunalarini yaratgan A.Qodiriy, Cho‘lpon, A.Qahhor, G‘.G‘ulom, Oybek, A.Muxtor kabi yirik hikoyanavislarning bu sohadagi ulkan tajribalarini o‘zlashtirdi, o‘rgandi. Bundan tashqari, adib rus, hind, fransuz, ingliz, nemis hamda qardosh xalqlarning hikoyachilik maktabini ham qattiq o‘rgandi. Natijada, yozuvchi o‘zbek hikoyachiligi taraqqiyotiga sezilarli darajada ta’sir o‘tkaza oladigan jami 86 ta hikoya namunalarini yaratdi. Adibning «Saylanma» 5 jildlikning 3-jildiga Shukur Xolmirzayevning hikoyalari jamlangan[3].

Biz adib asarlarini atroflicha tahlil qilganimizda uning hikoya va qissalarida folklor motivlari turli shakllarda namoyon bo‘lishi aniqlandi. Xususan, adib ijodida afsona va rivoyatlarga xos syujet unsurlari, xalqona ramzlar, urf-odat va marosimlarga oid tasvirlar, shuningdek, mifologik tafakkurga xos qarashlar muhim o‘rin egallaydi. Ushbu folklor motivlari bevosita ko‘chirma shaklda emas, balki zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashtirilgan holda ifodalanadi.

Yozuvchi folklor elementlaridan voqealar rivojini kuchaytirish, obrazlar ruhiyatini ochish va badiiy muhitni milliy kolorit bilan boyitish maqsadida foydalanadi. Natijada folklor motivlari asar mazmunining ajralmas qismiga aylanib, syujet va g‘oyaviy qatlam bilan uzviy bog‘lanadi.

Tahlil shuni ko‘rsatdiki, folklor motivlari Shukur Xolmirzayev asarlarida obrazlar xarakterini shakllantirishda muhim estetik vosita sifatida xizmat qiladi. Xalqona dunyoqarash, e’tiqod va qadriyatlar orqali obrazlarning ichki kechinmalari, axloqiy tanlovlari va hayotga munosabati yoritiladi. Bunda folklor unsurlari qahramonlarning ruhiy holatini chuqurroq ochib berishga yordam beradi.

Ayrim asarlarda folklor motivlari ramziy xarakter kasb etib, inson va tabiat, o‘tmish va bugun, an’ana va zamonaviylik o‘rtasidagi ziddiyatlarni badiiy ifodalashga xizmat qiladi. Bu holat adibning folklorni faqat tarixiy meros sifatida emas, balki tirik estetik tizim sifatida talqin qilganini ko‘rsatadi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, folklor motivlari Shukur Xolmirzayev asarlarida bir necha asosiy estetik funksiyani bajaradi. Avvalo, ular asarning badiiy ta’sirchanligini oshiradi va matnga poetik teranlik bag‘ishlaydi. Xalq og‘zaki ijodiga xos ramz va timsollar asar mazmunini boyitib, o‘quvchini milliy madaniyat va tarixiy xotira bilan bog‘laydi.

Shuningdek, folklor motivlari muallifning g‘oyaviy niyatini bilvosita ifodalash vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Ular orqali yozuvchi jamiyatdagi ma’naviy muammolar, insoniy qadriyatlar va axloqiy masalalarni ramziy yo‘sinda yoritadi. Bu esa asarlarning estetik qiymatini oshirib, ularni falsafiy mazmun bilan boyitadi.

Shukur Xolmirzayev ijodida folklor motivlari zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashgan holda qo‘llaniladi. An’anaviy xalqona qarashlar zamonaviy voqelik, ijtimoiy muammolar va individual inson taqdiri bilan bog‘lanib, yangi badiiy ma’no kasb etadi. Bu

[1] Тиловова М. Бадиий ижод феменологияси (Шукур Холмирзаев ҳикоялари мисолида): Филол. фанлари бўйича фалсафа док. (PhD) автореф... Қарши, 2023. – 54 б.

[2] Mamayusupova S.M. Shukur Xolmirzayev hikoyalarida folklorizmning o‘rni: Филол. фанлари бўйича фалсафа док. (PhD) автореф... – Жиззах, 2023. – 54 б.

[3] Холмирзаев Ш. Сайланма. I жилд. Ҳикоялар. – Тошкент: Шарқ, 2003. – 448 б; Шу муаллиф. Сайланма. II жилд. Ҳикоялар. – Тошкент: Шарқ, 2005. – 464 б; Шу муаллиф. Сайланма. III жилд. Ҳикоялар. – Тошкент: Шарқ, 2006. – 512 б.

jarayonda folklor unsurlari transformatsiyaga uchrab, zamonaviy estetik talablar asosida qayta talqin qilinadi.Masalan, adibning «Nimadir yo‘q bo‘ldi» hikoyasida «o‘rgangan ko‘ngil o‘rtansa qo‘ymas» maqoli ishlatilgan bo‘lsa, «Olma yemadim» hikoyasida «Og‘zining suvi keldi», «tanglayi qurib, tili og‘zida aylanmay qolish», «ko‘zini qismoq», «pishillab yemoq» kabi ibora va obrazli xalqona ifodalar qatorida «bir mayizni qirqqa bo‘lib yemoq» matali o‘zlashma shaklida ishlatilgan. Hikoya kontekstida ishlatilgan mazkur oddiy folklorizmlar badiiy asar badiiyatini kuchaytirishga xizmat qilgan. Masalan: «Bir hafta o‘tdi. Er-xotin begonalar kabi yashashdi. Qismatulla qiynaldi, o‘rtandi: o‘rgangan ko‘ngil o‘rtansa quymas. Shubhasiz, Hikmatoy ham azob chekkan bo‘lsa kerak: axir u ham Qismatullaga o‘rgangan...»[1]. Mazkur parcha «Nimadir yo‘q bo‘ldi» hikoyasidan olindi. Hikoya qahramonlari Qismatullo va Hikmatoy bir ziyofatga borishib, muomalasi o‘zaro va o‘zgalarga nihoyatda halim, shirin juftlikni ko‘rishib, ularning orasidan ola mushuk o‘tadi. Qismatullo ularga taqlid qilib, xotinidan, o‘sha ziyofatda ko‘rgan juftning ayolidek bo‘lishni Hikmatoydan kutadi. Taassufki, ularning bir-biriga nisbatan tushunarsiz, sovuqqon munosabati tufayli ikkalasining ham qalbidagi chinakam muhabbat darz ketadi. Begonalardek bir-birining ko‘nglini qoldirib yashayotgan er-xotinning ruhiy holatini jonli ifodalash maqsadida yozuvchi xalq orasida mashhur bo‘lgan «O‘rgangan ko‘ngil o‘rtansa, qo‘ymas» maqolini hikoya matniga singdirib yuborgan. Ikkinchi hikoyada esa «Bir mayizni qirq bo‘lib yeyish» obrazli xalqona ifoda «Bir mayizni ikki bo‘lib yeyish» shaklida biroz o‘gartirilgan holda ishlatilgan. Masalan: «Eshakka o‘rnashib o‘tirgan kishi bo‘lib, Mo‘minga qaragandim, uning yuzidan menga achinganini payqab qoldim. Darhol, ko‘zimni qisdim. Bir mayizni ikki bo‘lib yeydigan Mo‘min do‘stim fikrimni payqadi. Asta sekin eshagi menga yaqinlashib keldi»1. Shukur Xolmirzayev hikoya kontekstida oddiy folklorizmni yuzaga keltirar ekan, xalq og‘zaki ijodida azaldan mavjud bo‘lgan «Bir mayizni qirq bo‘lib yemoq» obrazli xalqona ifodani o‘zgartirib, o‘zlashtirib, do‘sti bilan «Bir mayizni ikki bo‘lib yeyish» shaklida qo‘llagan. Ya’ni, ikki do‘stning nihoyatda qadrdonligiga «Bir mayizni ikki bo‘lib yeyish» qayta ishlangan oddiy folklorizm turini qo‘llash orqali yozuvchi hikoya matnida ikki do‘stning qadrdonligiga ishora etib, ta’sirchanlik hamda jonlilik, milliy ifodaga erishadi. Natijada, hikoya matnida oddiy folklorizm vujudga kelgan. Adib mazkur xalqona obrazli ifodani hikoyaning tarkibiy qismiga aylantira bilgan. Ma’lumki, xalqimiz orasida «So‘nggi pushaymon, o‘zingga dushman» degan xalq maqoli yuradi. Mazkur maqol mohiyatida «pushaymonlik»ning salbiy oqibati, inson ruhiyatiga, hayotiga yetkazadigan yomon oqibati obrazli ifodalangan. Shukur Xolmirzayev «Hayot abadiy» hikoyasida mazkur maqolni o‘zgartirib, badiiy asar matnida oddiy folklorizm yaratgan. Masalan: «To‘g‘ri, Nodir oilasiga ko‘p beparvo edi. Xolxo‘ja milisaning: «Sen g‘irt proletarsan!» deganida jon bor.

Adib asarlarini tahlil qilish asosida quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

1.Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlari muntazam va tizimli ravishda qo‘llanilib, badiiy matnning muhim estetik komponenti sifatida namoyon bo‘ladi.

2.Folklor unsurlari obrazlar xarakterini ochish, syujetni rivojlantirish va g‘oyaviy mazmunni chuqurlashtirishda faol estetik funksiyani bajaradi.

3.Adib ijodida folklor motivlari milliy madaniyat va tarixiy xotirani aks ettiruvchi ramziy-estetik kod vazifasini bajaradi.

4.Folklor va zamonaviy badiiy tafakkur uyg‘unligi Shukur Xolmirzayev asarlarining estetik qiymatini oshirib, ularni o‘zbek adabiyotida alohida ahamiyatga ega badiiy hodisaga aylantiradi.

Umuman olganda, Shukur Xolmirzayev ijodida folklor motivlarining nafaqat an’anaviy meros sifatida, balki chuqur estetik va g‘oyaviy ahamiyatga ega badiiy vosita ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlarining badiiy talqini va ularning estetik funksiyasini kompleks tahlil qilish jarayonida adib ijodida folklor unsurlarining tasodifiy yoki ikkinchi darajali element emas, balki asar g‘oyaviy-mazmuniy va estetik tizimining muhim tarkibiy qismi ekanligi ilmiy asosda isbotlandi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, Shukur Xolmirzayev folklor motivlaridan milliy ruhni ifodalash, xalqona tafakkurni jonlantirish hamda obrazlar xarakterini chuqurlashtirish maqsadida mahorat bilan foydalanadi. Afsona, rivoyat, ramz va xalqona tasavvurlar adib asarlarida zamonaviy badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashib, yangi estetik mazmun kasb etadi. Natijada folklor motivlari asarning badiiy ta’sirchanligini oshirib, o‘quvchini milliy madaniyat va tarixiy xotira bilan bog‘laydi.

Shuningdek, tahlil davomida folklor unsurlarining Shukur Xolmirzayev asarlarida ramziy-estetik kod sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Ushbu kodlar orqali yozuvchi inson, jamiyat va tabiat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni, ma’naviy muammolarni va axloqiy qadriyatlarni badiiy jihatdan teran ifodalagan. Bu holat adib ijodining estetik va falsafiy qiymatini yanada oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, Shukur Xolmirzayev asarlarida folklor motivlari milliy adabiyotimizning boy es-

[1] Холмирзаев Ш. Нимадир йўқ бўлди / Холмирзаев Ш. Сайланма. Ҳикоялар. 1 жилд. – Тошкент: Шарқ, 2003. – Б. 32.

tetik an’analari va zamonaviy badiiy tafakkur uyg‘unligini ifodalovchi muhim badiiy hodisa bo‘lib, ularni o‘rganish o‘zbek adabiyotshunosligi uchun dolzarb ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Tahlil natijalariga tayangan holda quyidagi ilmiy va amaliy takliflar ilgari suriladi:

1.Shukur Xolmirzayev asarlaridagi folklor motivlarini yanada chuqurroq o‘rganish maqsadida ularni boshqa zamonaviy o‘zbek adiblari ijodi bilan qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

2.Adib ijodidagi folklor motivlarini semiotik va intertekstual yondashuvlar asosida alohida tadqiqot mavzusi sifatida rivojlantirish mumkin.

Resume. The article examines folklore motifs in the works of Shukur Kholmirzayev and analyzes their aesthetic function within the literary text. The study reveals that elements of oral folk tradition, including mythological images, symbols, customs, and ritual representations, are organically integrated into the writer’s poetics and serve as essential meaning- and image-forming components. Folklore motifs contribute to the deepening of the ideological and artistic content, the disclosure of characters’ inner worlds, the enhancement of national color, and the philosophical depth of the text, reflecting the interaction between traditional folk worldview and modern artistic thinking and confirming their significant role in the development of contemporary Uzbek literature.

Резюме. В статье анализируются фольклорные мотивы в произведениях Шукура Холмирзаева и раскрывается их эстетическая функция в художественном тексте. Установлено, что элементы народного творчества – мифологические образы, символы, традиции и обрядовые представления – органично интегрированы в авторскую поэтику и выступают важным смысло- и образообразующим компонентом произведений писателя. Фольклорные мотивы способствуют углублению идейно-художественного содержания, раскрытию внутреннего мира персонажей, усилению национального колорита и философской направленности текста, а также отражают взаимосвязь традиционного народного мировоззрения и современного художественного мышления, что подтверждает их значимую роль в развитии современной узбекской литературы.